

Naturbasert turisme som en drivkraft for beskyttelse, gjenoppbygging og bærekraftig utvikling av kystøkosystemer

Ann Eileen Lennert, Vera Helene Hausner og Anton Heijbel

Vår historie har alltid vært knyttet til kysten og havet. Norges over 100 000 km lange kystlinje med fjorder og øygrupper har formet vår kultur, identitet og samfunn langs kysten. Kystbefolkningen har over tid bygget opp en rik kunnskap og en mangefasettert forståelse av de nærliggende økosystemene og deres betydning for den lokale kulturen.

Lokal kunnskap og observasjoner basert på nære relasjoner til kystøkosystemene kan bygges gjennom aktiv bruk av naturen, for eksempel gjennom fiske, seiling, kajakkpadling, fotturer eller havbruk, men også gjennom å se ut av kjøkkenvinduet hver dag og observere migrerende hval, vær som passerer forbi, eller ved å følge med på fuglene som ligger på redet nede i fjæra.

Denne kunnskapen har også vært bygget opp rundt næringer som fiske, hvalfangst, tarehøsting til produksjon av jod, som transportveg, og i nyere tid i forbindelse med akvakultur og som energikilde. En kystnæring som også har vært under rask utvikling er turismen. Mens noen steder opplever en akselererende økning, slik som med nordlysturismen om vinteren i Tromsø og cruiseturismen

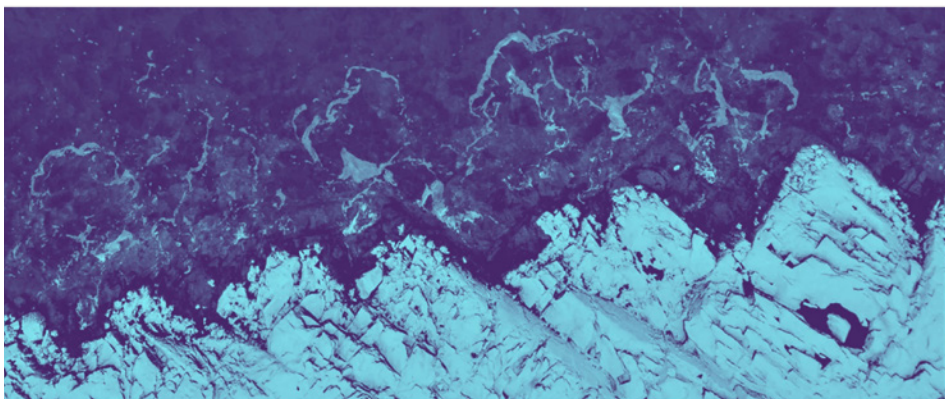
på Svalbard, er naturbasert turisme ofte begrenset til en årstid og noen få steder. Dette er i ferd med å endre seg gjennom nye initiativer innen naturbasert turisme som retter seg mot kunnskap om lokal kultur, naturen og det rike dyrelivet som finnes i våre kystområder. Samtidig som at turismen er på frammarsj, er også en ny naturavtale vedtatt på FN sitt toppmøte i Montreal, som fremmer naturbaserte løsninger for å håndtere samfunnsutfordringer. Naturbasert turisme er i den sammenheng tiltenkt en rolle som en løsning på tap av natur lokalt og på verdensbasis. Her tenker man spesielt på økoturismen der vertssamfunnet og gjestene bidrar til å beskytte, restaurere og ivareta de lokale økosystemene.

Naturbaserte løsninger må finnes i fellesskap

For at en naturbasert turisme faktisk skal kunne bidra til å løse globale fellesutfordringer er det viktig at

Naturbaserte løsninger

Naturbaserte løsninger er bevaring, bærekraftig bruk, eller restaurering av økosystemer for å løse samfunnsutfordringer. Bærekraftig forvaltning av tareskogen kan for eksempel bidra til å oppfylle flere bærekraftsmål deriblant karbonopptak, bevaring av biologisk mangfold og klimatilpasning. Samtidig er disse områdene viktige habitater for fisk og skaldyr. Restaurering av tareskogen er derfor forventet å gi næringsgevinster i form av økte fiskebestander.

kunnskap utvikles i felleskap, og at det skapes engasjement og en felles forståelse. Samtidig er det vesentlig at lokalsamfunnet føler et ansvar og eierskap, og et ønske om og vilje til å handle for å bidra til naturbaserte løsninger. Bredt samarbeid om naturbaserte løsninger er noe som ble vektlagt i prosjektet ArcticStakes som hørte inn under flaggskipet MIKON hos Framsentret. Tidligere studier har vist at deltakelse i forskning og utarbeidelse av fellesløsninger har større oppslutning og er mer treffsikre for å ivareta naturen og behovet til gjester og vertssamfunn.

I prosjektet AA-AGORA videreutvikler vi denne kunnskapen ved en «levende lab»-tilnærming der vi i felleskap identifiserer løsninger og tiltak sammen med næringsliv, forvaltning, organisasjoner og innbyggere. Forskning og utvikling skal bygge på en framgangsmåte der man sammen planlegger, tester, overvåker og kryssjekker de løsningene som foreslås for å forvalte økosystemene. En viktig del av dette arbeidet er å bygge kapasitet for lokal overvåkning av økosystemene så vel som å bygge på tradisjonell viten om kystøkosystemene. Videre skal løsningene være mulig å oppskalere til andre kystområder. Et av disse områdene er det fantastiske øyriket rett utenfor kysten i Troms.

Vår historie, kultur og identitet har alltid vært tett koblet til kystøkosystemene og de ressursene som kysten har beriket oss med.

Foto: Anders Beer Wilses, Ann Eileen Lennert, Linda Tofteng Eliassen, Red Charlie og Benjamin Behre

Naturbasert turisme engasjerer

Hvordan kan naturbasert turisme i samarbeid med vertsamfunnet bidra positivt til naturbaserte løsninger?

I dag reiser mange gjester på en kunnskapsreise som kobler sammen historie, kultur og natur. Denne typen reise ville det være flott at også ungdom kunne velge å bli en aktiv del av. Det er kunnskap som står i fare for å forsvinne, som mange ikke kjenner til, og som vi ofte glemmer å verdsette. Økoturismen har flere steder i verden bidratt til naturbaserte løsninger. Den

EU-prosjektet

EU-prosjektet AA-Agora skal være et fyrtårn for å beskytte og restaurere økosystemer og biodiversitet i arktiske og atlantiske kystområder. Vi skal demonstrere hvordan innovasjon, økosystembasert forvaltning og naturbaserte løsninger kan bidra til bærekraftig omstilling i tre kystområder:

1. Det arktiske øyriket, Norge
2. County Cork, Irland
3. Centro Region, Portugal

Basert på resultatene og erfaringene i disse tre case-områdene skal vi lage en plan for å beskytte og restaurere økosystemer og biologisk mangfold, som kan benyttes av andre kystområder i det arktisk-atlantiske området. EU ønsker at disse fyrtårnprosjektene i størst mulig grad skal defineres av kystsammfunnene, og legge opplegger derfor opp til stor grad av lokal involvering i demonstrasjons-casene.

kan, hvis gjort på riktig vis, promotere tiltak som beskytter og restaurerer de rike naturområdene langs kysten deriblant sjøfugl, pattedyr, og marin biodiversitet i tareskogen.

Poenget her er at naturbasert turisme allerede har tatt de første stegene for en «levende lab» som kan bidra til beskyttelse og restaurering av økosystemene gjennom ulike aktiviteter. Det kan for eksempel være snorkling og dykkecamper, utforskning av kråkeboller og tareskoger som læringsarena, bærekraftig lokal mat, fugletitting, overvåking, bærekraftig nettverk med lokale bedrifter, og generelt aktiviteter som fremmer læring og kapasitetsbygging for å restaurere biologisk mangfold.

Felles for disse aktivitetene er at de kan tydeliggjøre merverdien av naturbaserte løsninger. Her kan planlegging og avveininger for å få til bedre klimatilpasning gjøres i samarbeid med lokalsamfunnet, og inspirere til felles dugnad mellom forskere, turistoperatører, forvaltere, skoler og andre lokale aktører.

En måte å gjøre dette på er gjennom folkeforskning, altså å engasjere både vertssammfunn og besøkende i å bidra til å overvåke, samle data og være med på forvaltningstiltak. Dette kan også fungere som en læringsarena («ocean literacy», se faktaboks), som kan bli med gjestene hjem, og praktiseres og deles. Turistoperatører beveger seg over store områder langs kysten, og folkeforskning

sammen med de besøkende kan i seg selv være en logistikkplattform for forskere som jobber med overvåking av kystøkosystemene. På andre måter kan folkeforskning fungere som en formidlingsplattform for forskning og forvaltning, der man kan koble forskning til aktiviteter i lokalsammfunnet gjennom skoler, ungdom og andre deler av lokalbefolkningen.

Det naturlige skjæringspunktet mellom folkeforskning og turisme er åpenbart: Hvis reisende allerede deltar i aktivitetene som omhandler natur, hvorfor ikke oppmuntre til dypere forståelse og bevissthet om den naturlige verden samtidig som man fremmer vitenskapelig forskning? Mange turister i dag ønsker heller ikke «kun» å delta som besøkende, de ønsker å være en del av noe, å gi noe tilbake til vertssammfunnet gjennom å skape verdier sammen, og reise hjem med en god følelse i magen og fortellinger om en fantastisk tur til andre.

Folkeforskning – et stort potensial for økt kunnskap

Mange aktiviteter kan bidra til økt kunnskap samtidig som de er engasjerende. Tare kan, som

Ocean literacy

Ocean literacy er definert som «en forståelse av havets innflytelse på deg og din innflytelse på havet».

tidligere nevnt, være en utrolig læringsarena, hvor gjester først lærer om tareskogen (som i Nord er den største i Europa), dens biomangfold og lokale kulturhistorie. Samtidig er

det mulig å snorkle og oppleve dette med egne øyne, registrere arter og dele kunnskap og forskning. Det kan inkludere kunnskapsformidling av klimaendringer, og hvordan det

påvirker kyst og samfunn, slik som hvordan kråkeboller spiser ned tareskogen og endrer økosystemet. Her kan man til og med engasjere turistene i plukking av kråkeboller. Gjestene kan lære om tare dyrkning og få være med på å høste, spise og lære om fordelene og mulighetene med dette yrket. Slikt engasjement kan bidra til utdanning, naturbaserte løsninger, kunnskap, og verdiskapning langs vår kyst, med ringvirkninger til resten av verden ettersom turistene reiser hjem og deler erfaringer.

Naturbaserte løsninger gjennom folkeforskning

Hvordan kan folkeforskning som bygger på den unike kunnskapen som finnes langs kysten engasjere lokalsamfunn og ungdom, og samtidig være en drivkraft for å fremme naturbaserte løsninger og en

☞ Fyrtårn utenfor Karlsøy som også er det området hvor prosjektet AA-Agora skal jobbe med å lage et fyrtårn for å demonstrere hvordan samarbeid og involvering kan skape innovasjon, bærekraftig og økosystem-basert forvaltning og naturbaserte løsninger.

Foto: Joonas Linkola, PUKKA

← Seilbåt utenfor Fugløya. Turistoperatører kan dekke store områder, og kan bidra til forskning, datainnsamling, kunnskapsbygging og formidling. Gjester kan få i oppgave å telle antall fugler og arter, og samtidig blir det formidlet kunnskap om fuglefljellet, artene og sammenhengen mellom økosystemer, klima og historie.

Foto: Joonas Linkola, PUKKA

bærekraftig forvaltning av kystøkosystemene?

Felles ansvar for nye løsninger: Folkeforskning bidrar til å drive frem gode praksiser for kunnskaps-generering. Den bidrar til en dypere og bredere forståelse av hvordan vitenskapen, vår kyst, natur og samfunn fungerer og hvordan vi på best måte sameksisterer med det unike kystøkosystemet. Det kan videre fostre et gjensidig og felles ansvar for å finne naturbaserte løsninger og bevare sårbar natur.

Kunnskap gjennom handling: Det er en unik metode til aktiv læring, der ungdom og studenter kommer ut av klasserommene, kobler det de har lært om historie, samfunnsfag og biologi til prosjekter. Kunnskap gjennom handling kan gi en dypere forståelse av og tilknytning til hvordan vi alle kan bidra positivt til å skape ny kunnskap og sikre kystøkosystemer og samfunn.

Større samfunnsengasjement: Det kan øke samfunnets støtte, holdninger, atferd og innovasjon til

➤ Et utgangspunkt i tare og kråkeboller kan bidra til både kunnskapsdeling og folkeforskning.

Foto: Oleksandr Sushko, Jorge Rosal og Natascha Maksimovic

→ Kort sagt er folkeforskning (citizen science) tiltak eller analyser utført av vanlige mennesker, men som bidrar til forskning.

5 MÅTER Å GJØRE CITIZEN SCIENCE

- OBSERVERE MARINE DYR**
Så forskere kan spore populasjonstrender, migrasjonsmønstre og atferd
- GEOCACHE FOR EN GOD SAK**
Samle feltnotater, bilder og GPS-data som bidrar til overvåking
- OVERVÅKING AV MARINT SØPPEL**
Registrer type, lokalitet og prøver, for å hjelpe forskere med å håndtere utfordringen med marint søppel
- PRØVETAKING SOM EN DEL AV TUREN DIN**
Samle prøver som vannprøver, vegetasjon og otolitter (ørestein fra fisk) når du er på tur, for å hjelpe forskere med å samle data
- BIDRA TIL MARIN RESTAURERING**
Samle arter som truer biodiversiteten i et marint område. Det kan være kråkeboller som truer tareskogen

forskning og bevaring. Det kan bidra til et grunnlag for debatt om kritiske spørsmål om bærekraftig utvikling, forvaltning og klimaendringer. Samtidig kan det også øke sannsynligheten for at bærekraftige tiltak og naturbaserte løsninger blir støttet og integrert lokalt. Ikke minst kan samfunnsengasjement ofte bidra til innovative naturbaserte løsninger som er tilpasset de lokale forhold, og positive endringer i forvaltning, politikk og muligheter for lokalsamfunn.

Verdifullt samarbeid: Medbestemmelse i forskning og vitenskapelige spørsmål kan også bidra til at forskere tilpasser sine vitenskapelige formål til større samfunnsutfordringer og de spørsmål som samfunnet trenger å få svar på og føler er relevant. Samproduksjon av kunnskap gjennom folkeforskning kan også føre til nye oppdagelser, forståelser og problemstillinger som forskningen kanskje ikke hadde oppnådd på egen hånd.

Det er bare å komme i gang!

Takk til MIKON og ArcticStakes for å bidra til å bygge opp verktøy og metoder for folkeforskning. Takk til Karlsøy kommune og Verneområdeforvalterne og ikke minst til PUKKA Travel som har delt deres kunnskap, data og innovative ideer med åpenhet. Vi gleder oss til å fortsette arbeidet i AA-Agora!

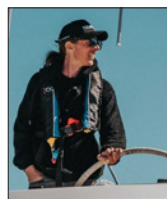
Ann Eileen Lennert er miljøantropolog tilknyttet The Arctic Sustainability Lab på UiT og jobber med samspill mellom mennesker og natur, og lokalkunnskap.

E-post: ann.e.lennert@uit.no

Vera Helene Hausner er Professor i bærekraft ved UiT og er tilknyttet The Arctic Sustainability Lab.

E-post: vera.hausner@uit.no

Anton Heijbel er CEO ved Pukka Travel og bidrar til å etablere en bærekraftig turisme som ivaretar natur, miljø og lokalsamfunn

i øyriket utenfor kysten i Troms.

E-post: anton@pukkatravels.com